

Deprem ve İkili Hukuk

Fevzi Özlür

Tarihi kent merkezlerinin kültürel, sosyal, ekonomik, tarihi değerleriyle korunması ve kullanılmasını 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu düzenlemektedir. 1980’li yıllardan 2000’li yılların başına kadar bu kanun etkili bir rol görmüştür. Korunacak alanlarda, yurttaşların hem hakları hem de ödevleri bu kanunla düzenlenmiştir. Kişilerin temel ve sosyal haklarını koruyacak mekanizmalar, idarenin sıkı usul kurallarıyla örülü yönetsel mekanizmalarla güvence altına alınmıştır. 2000’li yılların başında Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi’nde Ankara Büyükşehir Belediyesi bir kentsel dönüşüm projesi gerçekleştirmek istemiştir. Bu dönüşüm, Ankara’ya bir vizyon projesi olarak sunulmuştur. Ancak, 2863 sayılı Kanun’un koruduğu haklar alanı ve usul kuralları rant amaçlı mülkiyet değişiklikleriyle sermaye akışını ve planlama alanının projelendirilmesini ve etaplandırılarak ticarileştirilmesini zorlaştırmıştır. Bu nedenle, tarihi kent merkezinde koruma amaçlı imar planı ile bir koruma yaklaşımının üstüne yeni bir kanunun eklenmesi ihtiyacı belirlemiştir. İşte bu yeni yasa, “Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun” olarak bilinen 5366 sayılı yasadır. Bu kanun, sit alanlarının etap etap projelendirilmesini, finansallaşmasını, ticarileştirilmesini ve değişim değeri haline getirilmesini düzenlemektedir. Sit alanı statüsüne sahip tarihi kent merkezlerinde, koruma ve kullanma dengesini odak alan 2863 sayılı yasayla beraber 5366 sayılı yasa uygulanma alanı bulmuştur. Böylece, tarihi dokunun, sosyal ilişkiler bütünü ve değerleri içinde, ekolojik ve ekonomik unsurlar hesaba katılarak iyileştirilmesi hedefiyle taban tabana zıt yenileme, finansallaştırma odaklı kanun da uygulama alanı bulmuştur. Bu düzenlemeyle, 2000’li yılların başından itibaren, tarihi kent merkezlerinin hukuki olarak esnekleştirilmesi, farklı hukuki statülere tabi tutulması olanaklı hale gelmiştir.

Kentsel alanlarda ikili hukuk yaratma rejimi, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüşümü Hakkında Kanun ile devam etmiş-

tir. Bu Kanun ile ikili hukuk rejiminin kapsamı, tarihi kent merkezlerinin dışına çıkmış ve genişlemiştir. 2012 yılında kabul edilen bu kanun ile yürütme organına, tarihi kent merkezleri dışındaki alanlarda da riskli alan, rezerv alan ilan kararlarıyla ikili kentsel statü oluşturma yetkisi tanınmıştır. Böylece yasa ile idarelere, meraları, tarım arazilerini de kentsel alan statüsüne geçirecek, rezerv alan ilan edebilme yetkisi tanınmıştır: Bu yetki ile bir mera, gerektiği zaman bir mera, gerektiği zaman ise kentsel alan olabilecektir.

İkili hukuk sisteminin arka planı, istisna hukuku uygulamalarıyla biçimlenmiştir. Bu çalışma kapsamında ikili hukuk rejiminin arka planı üzerinde durulmayacaktır.¹ Ancak, Maden Kanunu ile sit alanlarında madencilik faaliyetlerine izin verilebilecek düzenlemelerin kabul edildiği, Orman Kanunu ile orman alanlarının enerji ve madencilik yatırımlarına açılabilirdiği pek çok istisna rejimi uygulamalarıyla bu süreç şekillenmiştir. İstisna uygulamalarının kurumsallaşması, bunun bir ikili hukuk rejimine dönüşmesi ise son 20 yıl içinde ikili hukuk rejimiyle biçimlenmiştir.

İkili hukuk, bir alanın mera, tarım arazisi, sit alanı, yenileme alanı, riskli alan, rezerv alan gibi yapısal ve kurumsal açıdan karşıtlık barındıran statülerin, hukuki açıdan bir arada olanaklı kılınmasına yol açan ve bu statülerin oluşturulması gücünü idareye veren hukuktur. İkili hukuk rejiminde şehrin, yürütme organınca, usul ve statülerle dolayımınarak, mekânsal esnekliğe kavuşturulması, tarih, doğa ve deneyim arasındaki bir ters yüz etme ilişkisine fırsat verir. Mekâna bu çift ve çok anlamlılığı veren hukuki araçlar, bir yanıla istisna hukukunun devamıdır. Bu şekilde, hukukun gücünden, kimin, hangi sosyal ve ekonomik grubun, sınıfın yararlanacağı peçelenir. Bir alanın hem tarihi kent merkezi hem de çöküntü alanı olarak tanımlanması, hukuki statüye kavuşturulmasının devletin neoliberal dönemde üstlendiği güvenlikçi siyasal çizgiyle doğrudan ilişkisi vardır. Güvenlikçi siyaset, yasayla ve devlet organ-

larıyla uyumlu ve iş birliği içinde çalışacak bir topluluk yaratmak için, hangi kararın ne zaman uygulanacağı konusunda esnekliğe sahip olmak ister.

Hangi kuralın ne zaman yürürlüğe gireceği, hangisinin yürürlükten kalkacağı hukuki belirliliklere tabi kılınmadığında, gücünün şiddetinden kişinin veya toplulukların nasıl korunacağı bilinir olmaktan çıkar, hukuki güvencelerden mahrum toplulukları yönetmek de kolaylaşır.

Böylece, kentsel kural, egemenin sözü olarak, yurttaşın iradesinden bağımsızlaşır; yurttaş egemenin nesnesi olarak yeniden üretir. Yurttaş gerektiği zaman ve gerektiği kadar yurttaş kılınır. Hukukun, genel iradeyi ifade eden yasadan, yürütmenin sözü olarak karara dönüşmesi; neoliberal dönemin şehircilik karar alma biçimini de mekâna ve kentsel zamana el koyma pratiğine dönüştürür.

Bu nedenle, şehrin yönetimi ile sermaye birikim ve servetin el değiştirme süreçlerinin yönetimi arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bu ilişki, kentsel alanda yaşayan topluluk veya kişilerin haklarının güvencesiz kılınmasıyla, sermaye birikiminin mümkün hale geliyor olmasından kaynaklanır. Bu anlamda, kimin, ne zaman mağdur, fail veya düşman kılınacağına idarenin karar veriyor olması, ikili hukuk rejiminin etkisinin güçlü bir yürütme ile mümkün olacağını işaret eder. *“Bu askıya alma kimi zaman komşunun hakkının ve hukukunun fiili olarak temellüküyle, kimi zaman devlet ve toplumun kentsel müşterekleri temellük etmeye dair ortak rızası ile kimi zaman da neoliberal dönemde olduğu gibi farklı çıkar gruplarının kentsel müştereklere dair çatışmasını biçimlendiren yasaların uygulanmasına dair yaşadığı hukuki çelişki temelinde biçimlenmektedir. Bu nedenle, devletin ve sermayenin iç içe geçmişliği, ittifak biçimleri gözetilmeden, kentsel alanda mülkiyet dönüşümü sadece mekânın kullanım kararlarının ideolojik biçimine göre değil, sınıfların yan yana gelme, rıza ve toplumsala müdahale biçim ve sonuçlarına bakılarak anlaşılması gerekir.”*² Bu bağlamda 6 Şubat 2023 günü meydana gelen depremler sonrasında 11 il içinde Antakya Tarihi Kent Merkezi’nde 5 Nisan 2023 günü Riskli Alan ilan edilmesini bu ikili hukuk rejimi bağlamında anlamak mümkün hale gelir.

Antakya Tarihi Kent Merkezi ve İkili Hukuk

Afet ve ikili hukuk rejimi arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için 2000’li yılların başından

2010 yılına kadar, yerel yönetim düzeyinde, Yapı Denetim Kanunu ve Kentsel Dönüşüm uygulamalarıyla gelişen uygulamaları incelemek gerekir. Depreme karşı önlemlerin, yerel bir sorun ve proje ölçeği olarak kurgulandığı neoliberal dönemde 2010 yılı bir kırılmayı işaret eder. Afet olgusunun 2010 sonrasında merkezi bir statü kazanması, birikim rejimiyle olan ilişkisi ekseninde düşünülmelidir. 2009 yılında AFAD’ın idari teşkilat olarak kurulması, 2012 yılında 6306 sayılı yasanın çıkarılması, 644 ve 648 sayılı KHK’ler, afet ve deprem konusunda bakışın değiştiğini işaret etmektedir. Artık afete hazırlık, yerel yönetimin konusu değil aynı zamanda merkezi idarenin de en önemli gündemi haline gelmiştir. Bu dönüşüm, hem beklenen depremler için zamanın azaldığının habercisidir hem de deprem gibi afetler gerekçe gösterilerek toplumsal üretim ve mülkiyet ilişkilerinde değişime yol açabilecek, sermaye aktarımlarına olanak sağlayacak, 6306 sayılı yasa gibi yasaların da hızla uygulanmaya başlanacağını işaretidir. Bu kapsamda afet riskini azaltmak için kurulan AFAD, Cumhurbaşkanlığı sistemi içinde, tam da afetlerin sürdürülebilir bir kriz yönetimi stratejisine uygun yeniden yapılandırılmasına önyak olmuştur. Bu yapılandırma uyarınca, 5902 sayılı Kanun kapsamında uygulama biçimlenmiştir. Afet risklerini azaltmak için AFAD koordinasyonunda, 2022 ile 2030 yıllarını kapsayan ulusal bir plan hazırlanmıştır; Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP), Cumhurbaşkanı onayı ile 8 Temmuz 2022 tarihinde 31890 sayılı *Resmî Gazete*’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Depremin, önlem alınmazsa, yıkıcı etkilerinin olacağı 2011 yılında haberlere yansımıştı.³ 2863 sayılı yasa kapsamında olan Antakya Tarihi Kent Merkezi’ni⁴ de etkileyen depremin 7,2 büyüklüğünde olacağı tahminleri Hatay İli Risk Azaltım Stratejisi belgesinde gösterilmişti.⁵ Bu risk azaltım strateji belgelerine baktığımızda gerek kurumsal gerek yasal tüm önlemler alınmış görünmektedir. Ancak, eylem planlarına yönelik bir bütçe ve örgütlenme sağlanmamış olması deprem riskinin afete dönüşmesini olanaklı hale getirmiştir. Deprem bu noktada afete dönüşürken aynı zamanda, ikili hukuk rejiminin kurumsallaşmasının da olgusal gerekçeleri ortaya çıkmaktadır. Tarihi kent merkezinde, 2863 sayılı yasa yerine, 6306 sayılı yasa kapsamında “riskli alan” kararının hayata geçirilmesi için depremin afete dönüştürül-

mesi sağlanmıştır.⁶ Ancak ilin stratejik planlarına göre, riskli alan ilanı bir afet önleme eylemi olarak tanımlanmamıştır. Buna rağmen, Antakya Tarihi Kent Merkezi riskli alan ilan edilmiştir. Antakya tarihi kent merkezinin riskli alan kararı, depreme yönelik bir stratejinin ve hedeflerin olmamasından değil; bilakis idareyi belirli bir sorumluluk almaya iten strateji ve hedeflerin olması, idarenin sorumluluklarının ve ödevlerinin belirli olması nedeniyle alınmıştır. Yukarıda vurguladığımız gibi ikili hukuk uygulamaları sadece bir mekânın temellük edilmesi değil; aynı zamanda zamanın da temellük edilmesi anlamına gelir. Riskli alan uygulaması deprem öncesinde uygulanması gereken bir hukuki usul olmasına karşın⁷, deprem sonrasında uygulamaya sokulmuştur. Böylece deprem sonrasında uygulanması gereken hukukla birlikte, hukukun zamanına da el konulmuştur. Hangi kuralın ne zaman uygulanacağı yürütmenin takdirine bırakıldığında, belirsizlik ve güvencesizlik ortamı hayat bulur. Bu da tarihin, üretim araçlarının ve mekânın temellük edilmesinin en elverişli koşullarını sağlar.

Riskli Alan Kararı ve Toplumsal Adalet

İdarenin riskli alan ilanı kararı, binlerce yılda birikerek kurulan şehri, birkaç yıl içinde yenisinden ayağa kaldırmak gibi bir kurguya dayanmaktadır. Depreme karşı tedbir olması için ortaya çıkan ve deprem öncesinde uygulanması gereken bir kanunun, Hatay İli Afet Azaltım Plan ve eylemlerinde olmamasına rağmen şu anda uygulanmasının nedeni nedir? Bunun bilinecek tek nedeni, Antakya ilinde riskli alan ilan edilen yerde yaşayanların tahliye edilmesi, bu bölgede mevcut kentsel morfoloji ve demografi dışında yeni bir kentleşme biçiminin ve kent hayatının gündeme getiriliyor oluşudur. Özetle, bu bölgede yaşayan insanların malına, mülküne ve yarattığı değerlere riskli alan kararı sonrasında gündeme gelecek uygulamalarla el koymak, bu bölgede acele kamulaştırmalar gerçekleştirmek ve Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına geçirilen yerlerin, TOKİ ve Emlak Konut ile yapılacak bir protokolle önce bu özel şirkete devretmek, sonra da Antakya ilinde yeni imar sürecini yürütecek şirketlerle kurulacak ortaklığa göre, bu yerlerin mülkiyetinin bu gruplara geçirilmesini sağlamak olduğu düşünülmektedir.

Riskli alan ilanı ile afet azaltımı arasında bir ilişki olmadığına göre, riskli görülen grup tari-

hi kent merkezi ahalisidir. Bu riskli grubun tahliyesi sağlanarak, “kılçıksız” bir biçimde Antakya tarihi kent merkezi özel bir şirketin yapay kent hayallerinin, distopyalarının hanesine yazılabilir. Bu öngörüğü destekleyecek bir gelişme de yakın zamanda meydana gelmiştir. 28 Nisan 2023 günü, depremin vurduğu illere ait plan ve projelerin küresel mimarlık bürolarına dağıtıldığı, sürecin halkla ilişkilerini de İstanbul merkezli bir mimarlık ofisinin yürüttüğü, Antakya/port olarak ifade edilebilecek bu sürece yönelik küresel ticari beklentilerin planlama vitriniyle, İstanbul’da bir toplantı organize edilerek sunulduğu haberleri basına yansımıştır. Küresel şirketlerin Antakya hakkındaki projelerinin halka sunulduğu bu toplantıda, planlama sürecinin dar bir çıkar çevresi tarafından yürütüldüğü anlaşılmıştır. Bu toplantıda planlama sürecinin uluslararası ölçekte tamamlandığı ima edilmiştir. Ancak bu sürecin bir planlama değil; şirketlerin Antakya ile ilgili hayallerinin tebliğ edildiği bir bilgilendirme olduğu açıktır.

Bu planların bize gösterdiği gerçek, riskli alan içinde riskli olan tek şeyin şu andaki toplumsal gruplar ve halk olduğudur. Bilgi edinme hakkını kullanamayan halk, düşüncelerini ifade etme, kararlara katılma, yargısal süreçler yoluyla adil yargılanma haklarını da kullanamamaktadır. Bu bağlamda da yaşam hakları, mülkiyet hakları açıkça ihlal edilmektedir.

Anlaşılan şudur ki deprem yaşamış bölgede şimdikinden daha ağır bir yapılaşma, yoğunlaşma söz konusudur bu projelerde. Turizmleştirilmiş, seçkincileştirilmiş yeni mekânsal ilişkilerde AVM, ticaret alanları, rezidanslar da esnekleşmiştir. Riskli alan kararı işlevini tamamladığında, kent merkezi el değiştirdiğinde, muhtemeldir ki sit statüleri çıkarıldığı raflardan indirilecektir. Tarihi kent merkezinde uygulanan bu ikili hukuk, riskli alan stratejisiyle, yakın dönem mekân politiğinden bir antik dönem dekor üretmek istemektedir. Elde edilecek bu dekor, Antik Roma Uygarlığı’nın yeniden canlandırılmasıdır. Roma’nın yeniden icadı yoluyla, yeni bir din turizmi ve bu turizmi ele geçirecek bir küresel gayrimenkul şirketi pekâlâ projesine finansman da bulacağını garanti edecektir. Bu depremin afete dönüştürülmesi sürecine yönelik geliştirilen kent kurma işinin pek çok grubu, yapıyı ve kişiyi etkisi altına aldığı bir gerçektir.

Bu nedenle, riskli alan kararı ile el konulan sadece bu bölgede yaşayanların mülkleri değil-

dir; aynı zamanda ahalinin deneyim, tecrübe, hafızasıyla ortaya çıkmış tüm tarihsel, arkeolojik, doğal ve ekolojik değerlere de el konulması planlanmıştır.

Tarihi kent merkezleri, kentsel müşterek olarak; tarihsel, toplumsal ve siyasal bir bağlamda anlaşılmalıdır. Antakya bir kent olmanın dışında, ekonomilerin, demografilerin, bölgelerin, ekosistemlerin, kültürlerin, devletlerin iç içe geçtiği bir siyasal pratiktir. Kent tam da bu ekseninde katmanlar halinde kurulmuştur. Kent sadece bir imparatorluk veya dinler merkezi değildir. Ya da kent, kentsel hizmetler veya konut stoku değildir. Hatta kente bir konut stoku olarak yaklaşmak, onu oluşturan toplumsal, tarihsel ve siyasal ilişkileri görünmez kılar. Yapıları ve toplulukları anlamamızı zorlaştırır. Tam da bu nedenle bugün Antakya'nın yeniden kurulması, uygarlıklar ve kuşaklararası bilgiyi, kültürü taşıyan insanları ve bunların örgütlenmelerini mekanla buluşturmayı ve bağların bölgede aşısının tutmasını sağlamayı gerektirir.

Kentsel kamusal hizmetlerin sürdürülebilirliğine ağırlık verilmemesi ise tam da felaketin ikili hukuk rejimini inşa etmek içindir. Oysa, topluluklar ve kuşaklar arasında kentsel deneyimlerin aktarılması, tarihsel uygarlıkların bir arada olacağı kentsel kamusal mekânlar ve şehrin belleğinin toplumsal bir pratik olarak diriltilmesi için elzemdir.

İkili hukuk rejiminin tarihi kent merkezinde, koruma amaçlı imar planlarını devre dışı bırakarak, mekânı esnekleştirilmesi, planlama ile kentsel kamusal alanların neredeyse toplanma alanlarına ve yeşil alanlara indirgenmesi öncelikli ihtiyacın konut olduğunu imleyen bir bakış açısından beslenir. Hastaneler, eğitim alanları, oyun alanları gibi pek çok kamusal alan kamusal bakış açısından dışlanmaktadır. Bu küresel kent bakış açısı kenti bir mekâna indirger.

Bu bakış açısında kent hem mekân hem zaman hem de bir toplumsal ilişki olarak kavranmaktan uzaktır ve teknisyen urbanist perspektifi hakimdir. Siyasetin konusu, yapı üretmeye indirgenmektedir. Meta ilişkilerine tabi, kenti bir fabrikaya dönüştüren bu perspektif aynı zamanda post sanayi uygarlığı olarak beden siyasetini aktifleştirmektedir. Bu nedenle de kentteki kültürü korumak için siyasal yetkiyi merkezileştirecek bir özel yönetim sistemi önerileri de gelecek dönemin kent yönetim perspektiflerini süsleyecektir.

İkili Hukuktan Çıkış ve Uygulanması Gereken Hukuk

Bu yıkıcı ve travmatik depremden toplumsal olarak çıkış, kentsel kamusal hizmetleri yeniden kurmak ve toparlamakla mümkündür. Bunun için kente ve kentliye zaman tanımak gerekir. Kent master planında, tasarımında ve kurgusunda zaman ölçütü olmadığında, kent iki boyutlu bir forma dönüşür. Ancak kent, insanın emeği ile dolayımlandığı bir siyasal ilişki olduğu kadar, aynı zamanda tarihsel ve toplumsal süreçlerle tanımlanmış bir zaman ve mekândır. Bu bağlamda kent pek çok dil, bir hukuk, bir pratik olarak hem doğayla kurduğumuz ilişkiyi hem de tarihle kurduğumuz pratikleri yansıtır. Bu çok katmanlı süreçlerin taşıyıcısı da deneyimi kuşaktan kuşağa aktararak kentsel müşterekleri bir hukuk haline getiren toplumsal adet ve örflerdir. Yazılı olmayan bu hukuk kuralları, normatif olanı belirleyen, kimi zaman bir yaşam kültürü olarak beliren ama esasında kentin Anayasası olan hukuk kurallarıdır. Bu kuralların bir çokkültürlülük, dayanışma, eşitlik ve adalet olarak kendini yaşam içinde açığa çıkarttığını yaşam pratikleri içinde deneyimlemek mümkündür. İşte bu kentsel müşterekler, Antakya şehrinin kurucu pratikleridir. Bu pratikler olmadan şehir yaşamı, hukuku olmaz.

Bu nedenle de kentsel müşterekleri esas alan işlevsel bir analiz yerine normatif ve yapısal çözümler ile kentin yeniden üretimini mümkün kılmayı uman bakış açısı tıpkı riskli alan uygulamaları ile Antakya şehrinin yeniden kurulabileceğini sanabilir. Bu bakış açısının insan ilişkileri boyutuna veya uygulama ölçeğinde dinamik kentsel yeniden üretim pratiklerine inememesinin nedeni de karar verici grubun tekelleştirilmiş olması değil; bu kentin kuruluşunun tekil yönetim biçimine ve karar vericilerinin iradesine aşırı önem vermesidir. Kentin yeniden üretiminde yerel kentsel dinamiklerden azade tutulması ve kentin kuruluşunun merkezi karar vericilere indirgenmesi Antakya kentinin ortadan kaldırılmasıdır.

Bu bağlamda riskli alan kararı ile kadim Antakya'nın değil, bir postkapital şehrin kapısı aralanır.⁸ Bu nedenle de kentin mirasının korunması için sadece plana, kuma, çakıla ve çimento ya değil; zamana ve kuşaklar arası ilişkiye de ihtiyaç vardır. Kuşaklar arası adaletin, toplumsal hakikatin ve bilgeliğin aktarılacak kentin bir deneyim olarak kurulması için bu bir zorunluluktur.

Bu tarihsel yapıların, binlerce yıla yayılmış ilişkinin ve zamanın derlenip toparlanması için ihtiyacımız olan en son şey hızdır. İhtiyaç duyulan ilk şeyse kentsel kamusal hizmetlerdir. Oysa kentte konut stokunu esas alan, kentin zamanına uygun olmayan bir kararla dönüşüm planlamak Antakya'yı geri dönülmez bir biçimde moloz yığını haline getirecektir. Kentin hafızasında açılacak boşluklar tıpkı bir demans hastası gibi insan uygarlığının belleğinin yeniden üretimini geri dönülmez bir biçimde imha edecektir. Bu anlamda da artık bir riskten değil, bir yıkımdan bahsediyoruz. Bu yıkım gerçeği, belli bir süre toparlanacak sosyal, psikolojik ve hukuki destek süreçlerine ihtiyaç duyar. Şehir canlı ve yaşayan bir ilişkiler ağıdır. Bu ilişkileri mekanik olarak hızlandırmak mümkün değildir. Bu yıkıntıların dağılmasına yol açar.

Kamu düzeninin hiç işlemediği, hukuk devletinde belirlilik ilkesine riayet edilmediği koşullarda temel hakların güvencesi sayılan usul kurallarına da uygun davranılmadığı açıktır. Riskli alan ilanı kararı, usul olarak deprem sonrasında değil, deprem öncesinde uygulanması gereken bir mevzuatın parçası iken, deprem sonrasında bu mevzuatın uygulanması temel hakların ve bu bağlamda usulü hakların da güvence altında olmadığını göstermektedir. Bu nedenle 7269 sayılı Kanun kapsamında vatandaşın maddi ve manevi varlığını bir an önce şehirde tesis etmesi için gerekli koşullar sağlanmalıdır. Temel yaşam hizmetleri için gerekli insani koşullar temiz hava, su, barınma ve insanca yaşam için gerekli geçim araçları vatandaşlara devlet tarafından temin edilmelidir. Binaların yıkılması veya yeniden yapılaşma bu koşullar sağlandıktan sonra gündeme gelmelidir.⁹ ■

Fevzi Özlüer, Dr., Avukat

Notlar

1. Bu konuda bakınız, Fevzi Özlüer, "Ulus'tan "Kanal İstanbul"a Şehirleşmenin İstisna Hukuku", *Kanal İstanbul Projesi'ndeki Türkiye* (Ed. Fuat Ercan, Tuğçe Tezer), Bağlam Yayınları, İstanbul, 2023, s.406-453.
2. Özlüer, "Ulus'tan "Kanal İstanbul"a Şehirleşmenin İstisna Hukuku", *Kanal İstanbul Projesi'ndeki Türkiye*, 2023, s. 436.
3. Serbay Mansuroğlu, *Birgün*, 9.11.2011.
4. Hatay ili, Antakya ilçesinde 307 hektarlık alanın 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun 2. maddesi gereğince riskli alan ilan edilmesine ilişkin 7033 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı 05.04.2023 tarih ve 32154 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlandı. Bu karar tarihi kent merkezi sınırları içinde yaşayan ve depremin ardından kentten taşınmış binlerce insan üzerinde olumsuz bir etki bıraktı. 24.4.2023 günü Antakya Dayanışma Gönüllüleri davetlisi olarak bu karar üzerine bir toplantı gerçekleştirildi. Meslektaşım Hatay Barosu Kent ve Çevre Kurulu Başkanı Ecevit Alkan ile bu toplantıya katıldım. Ardından

da Dayanışma grubuna bu yazıdaki görüşlerime esas, gönüllü bir dava dilekçesi ve rapor hazırladım. Bu yazı da anılan rapor ve dilekçe esas alınarak kaleme alınmıştır.

5. Hatay İl Afet Risk Azaltım Stratejisi (2021), <https://hatay.afad.gov.tr/kurumlar/hatay.afad/HATAY-1%CC%-87RAP-2022.pdf> ile Yine aynı doğrultuda, Hatay ili özelinde de deprem riskini azaltmak için, 2021 yılında deprem eylem planları oluşturulmuştur. <https://hatay.afad.gov.tr/kurumlar/hatay.afad/deprem-kaynakli-eylemler-tablosu.pdf>

6. *Resmî Gazete*, Tarih: 5.4.2023.

7. 6306 Sayılı Yasanın adından da anlaşılacağı üzere, "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun"dur. Bu kanunun amacı; "afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir." Bu kanunun uygulanabilmesi için bir alanın öncelikle afet riski altında olması gerekir. Bu alanda idarenin fen ve sanat normlarına uygun yapılaşma amacı için iyileştirme, tasfiye ve yenilemeye dair karar alması sağlanır. Oysa bilindiği üzere 6 Şubat tarihinde ve daha sonra Hatay ilinde, idarenin de tespit ettiği 7,2 büyüklüğünde deprem gerçekleşmiştir. Yani risk ortadan kalkmış ve afete dönüşmüştür. Oysa bu yasa riskin afete dönüşmesini engelleme amacı taşımaktadır. 6306 sayılı Yasanın 2012 yılından önce kanunlaşma öncesi genel gerekçesine baktığımızda da Kanun'un deprem öncesine odaklandığı açıktır. 6306 sayılı Yasanın gerekçesine göre de 7269 sayılı Kanun afet sonrasında odaklıdır. Afet öncesinde yapı stokunu dönüştürecek bir yasa gereklidir. Bu yasa da 6306 sayılı yasadır. Bu yasa uyarınca riskli alan ilan edilmiştir. Bu bağlamda, deprem sonrasında uygulanması gereken mevzuat uygulanmamış, deprem öncesi uygulanacak mevzuat uygulanmıştır.

8. Antakyalı akademisyen ve araştırmacı Hakan Mertcan, Nehna internet sayfasında yayımlanan yazısında, (Hakan Mertcan, <https://nehna.org/antakyada-zarar-goren-tarihi-mekanlar-yaralanan-kulturel-miras/>, Erişim tarihi: 14.5.2023) şu anda riskli alan ilan edilen bölgedeki tarihsel mekânların nasıl onarılacağını işaret eder. Bu yazıdan anlaşılacağı üzere, kent tarihi salt mekânlar değil, zaman ve ilişkilerdir.

9. Danıştay kararları ve içtihadına göre riskli alan kararına karşı açılan davalar sadece dava açanlar yönünden hukuki sonuç doğurmaktadır. Ancak, maddi vakia ile ilgili sorunu çözmeyecek bir hukuk kuralının uygulanması ve buna dava açılmaması sonradan ortaya çıkacak hak kayıplarının kabul edildiği anlamına gelmez. Ancak yargı kararları ile bu hak ihlali bir insan hakları sözleşmesinin ihlaline yol açacak boyuta kavuşmuştur. Hakkın güvence sistemlerinden biri olan, yargıya erişim hakkının yargı yerlerince kapatılmasına yol açacak bir uygulama süreci pek çok AHİM dosyasına muhatap bir kentsel süreci beraberinde getirecektir. Bu bağlamda 6306 sayılı Yasaya bağlı olarak riskli alan ilanı kararı, mülk sahipleri açısından temel hakların ihlaline yol açacaktır. Danıştay 14. Daire, 2014/285 E, 2016/971 K, 17.2.2016; Danıştay İDDK, 2016/2663 E, 2016/2714 K, 20.10.2016.

The Dual Law and Earthquake

Different tools have been used in different periods for the transformation of urban areas through legal instruments. This study focuses on the dual legal system used in the transformation of historical urban centers. The dual legal system has become an effective tool for organizing new capital accumulation and limiting rights by the administration under conditions such as earthquakes. The announcement of Antakya Historic City Center as a risky area after the earthquake reveals that a transformation that will change the demographic structure and property relations in this region is planned.